

Національний університет цивільного захисту
України
Кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін

«Затверджую»
Завідувач кафедри СіГД
Полковник служби ЦЗ
О.В. Рябініна
«___» квітня 2019р.

ПОЛІТОЛОГІЯ
ТЕМА: «ПОЛІТИКА ТА ПОЛІТИЧНИЙ
КОНФЛІКТ»

План

1. Природа та сутність політичного конфлікту.
2. Основні теорії політичних конфліктів.
3. Типологія політичних конфліктів та методи їх розв'язання.
4. Війна як форма політичного конфлікту. Типологія війн.

Час проведення : самотійна підготовка

ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.

У процесі роботи над темою «Політичні конфлікти та шляхи їх вирішення» представляється доцільним мати на увазі наступне: конфлікт є об'єктом комплексного наукового дослідження. Філософія, соціологія, політологія, загальна та прикладна психологія, право та інші науки у відповідності зі своїм предметом, своїми пізнавальними засобами і прийомами вивчають різні аспекти конфлікту як феномена суспільного життя.

Конфлікт - об'єктивно-суб'єктивне явище, стан, реальність, притаманні суспільним відносинам. Теза про загальної гармонії інтересів - один з численних міфів.

Глибинна причина конфліктів у суспільстві - протистояння різних потреб, інтересів, цінностей конкретних суб'єктів політики, що становлять соціальну структуру. В основі протиборства конфлікуючих сторін - об'єктивні протиріччя (економічні, соціальні, політичні, етно-конфесійні, ідеологічні, культурні та ін.).

Найбільш гострі конфлікти відбуваються між індивідами і соціальними групами в сфері політики. Політика, з одного боку, діяльність з попередження та розв'язання конфліктів: «Мистецтво жити разом». З іншого боку, політика - засіб провокування конфліктів, оскільки вона пов'язана з боротьбою за володіння владою. Технологія і практика управління конфліктами визначаються не тільки загальними правилами, але й соціально-економічним, політичним станом суспільства, історичними, національними, релігійними та культурними особливостями.

Основні питання теми:

1. Політичні конфлікти: поняття, причини, функції, види.
2. Шляхи і методи вирішення політичних конфліктів.
3. Політичні конфлікти в сучасному російському суспільстві: причини, динаміка розвитку та особливості регулювання.

Сучасні уявлення про політичному конфлікті - результат тривалої еволюції ідей про конфлікти в сферах суспільної життєдіяльності. Теорії конфліктів в основному склалися в ХІХ-ХХ століттях, їх автори висловлювали три основні підходи до розуміння і роль конфліктів у суспільстві:

перший - визнання принципової неминучості і непереборності з життя, провідну роль конфліктів у суспільному розвитку; цей напрям представляють Г. Спенсер, Л.Гумплович, К.Маркс, Г.Моска, Л.Козер, Р.Дарендорф, К.Боулдінг, М.А.Бакунин, П.Л.Лавров, В.І.Ленін та ін. ;

другий - неприйняття конфліктів, які проявляють себе як війни, революції, класова боротьба, соціальні експерименти, визнання їх аномаліями суспільного розвитку, що викликають нестабільність, порушення рівноваги в соціально-економічній і політичній системах; прихильниками даного напрямку є Е.Дюркгейм, Т.Парсонс, В.С.Соловьев, М.М.Ковалевский, Н.А.Бердяев, П.А.Сорокин, І. А. Ільїн;

третій - розгляд конфлікту в якості одного з багатьох видів соціальної взаємодії та соціальних контактів поряд з конкуренцією, солідарністю, кооперацією, партнерством; виразники цього напрямку Г.Зіммель, М.Вебер, Р.Парк, Ч.Міллс, Б.Н.Чичерин та ін.

Реальне життя набагато складніше будь-яких схем і припускає таку взаємодію індивідів, груп, організацій, інститутів, в процесі якого мають місце співпраця, суперництво, розбіжність інтересів, цінностей, ненависть, боротьба, конфлікт. Роль конфліктів у тому, що вони найбільш гостро сигналізують владі і суспільству про виникаючі розбіжності, суперечностях і стимулюють практичні дії щодо своєчасного подолання наявних проблем.

Політичний конфлікт - гостре зіткнення протилежних сторін, обумовлене взаємопроявленням різних інтересів, поглядів, цілей у процесі придбання, перерозподілу і використання політичної влади, оволодіння провідними (ключовими) позиціями у владних структурах та інститутах, завоювання права на вплив або доступ до прийняття рішень про розподіл влади і власності в суспільстві.

Найбільш загальною причиною виникнення конфліктів є нерівне становище, займане людьми в суспільстві, розлад між очікуваннями, практичними намірами і вчинками людей, несумісність претензій сторін при обмеженості можливостей їх задоволення. На думку Р. Дарендорфа, автора конфліктної моделі суспільства, головне питання в конфліктах - це хто і яким чином розпоряджається ресурсами, в чийх руках влада, що дозволяє одній групі людей розпоряджатися діяльністю інших.

Суб'єктами політичного конфлікту можуть бути держава, класи, соціальні групи, політичні партії, особистості.

Значення і місця конфлікту в політичному житті може бути уточнено на основі його функцій. Під функцією, конфлікту розуміються певні в тих чи інших часових рамках наслідки або спрямованість його впливу на суспільство в цілому або на окремі сфери життєдіяльності. Про позитивному чи негативному значенні конфліктів можна говорити лише в конкретних випадках і в досить умовному сенсі. Конфлікти поліфункціональні:

- о виконують стабілізуючу роль і можуть призвести до дезінтеграції та дестабілізації суспільства;

- о сприяють вирішенню протиріч і оновленню суспільства, а можуть спричинити загибель людей та матеріальні втрати;

- о стимулюють переоцінку цінностей, ідеалів, прискорюють або уповільнюють процес становлення нових структур;

- о забезпечують краще пізнання учасників конфлікту і можуть призвести до кризи або втраті легітимності влади.

Незважаючи на те, що кожен взятий окремо конфлікт унікальний, він все одно несе в собі деякі загальні риси, що дозволяють віднести його до того чи іншого типу (класу, виду). В основі типології конфліктів може бути:

- о схожість причин, що викликали конфлікт: соціальна несправедливість, нерівне участь у прийнятті політичних рішень, відчуження від влади і політичних інститутів;

- о сфера прояви: економічна, соціальна, міжнаціональна, культурна, військова і т.п. ;

- о рівень формування та прояви: на міжособистісному, груповому, регіональному та глобальному рівнях; на організаційному рівні - міжпартійні, міжінституційні, між існуючою владою та громадськими силами, інтереси яких не представлені у владних структурах або представлені у вигляді заперечення і придушення цих інтересів, всередині самої влади;

- о час дії: затяжні, швидкоплинні.

Сучасні дослідники виділяють конфлікти, пов'язані з процесами модернізації політичних систем: конфлікти цивілізаційного характеру, а також конфлікти потреб, інтересів, цінностей та ідентифікації.

(До змісту)

Перейдемо до другого питання «Шляхи та методи вирішення конфліктів». Політична наука значну увагу приділяє пошуку форм, методів, засобів контролю за перебігом конфлікту, виробленню ефективних технологій управління ім. При різноманітності суб'єктів конфлікту, їх цілей і позицій управління конфліктом передбачає вирішення низки спільних завдань:

- а) попередити виникнення конфлікту, або перешкодити його розростанню і поширенню;

- б) вивести приховані, неявні, латентні конфлікти у відкриту форму з метою зменшення небезпеки раптового розвитку неконтрольованих процесів;

- в) локалізувати соціально-психологічне збудження, що викликається політичним конфліктом, не допустити його розповсюдження на інші сфери суспільства;

- г) врахувати численні внутрішні і зовнішні фактори: ступінь відкритості політичної системи, рівень згуртованості конфліктуючих груп, їх силу, характер залученості населення в конфлікт, емоційні аспекти поведінки лідерів і їхніх прихильників, а також

культурно-історичні, соціально-економічні, етно-національні та інші особливості суспільства.

Вирішення зазначених завдань конкретизується відповідно до основної установки - або на врегулювання, або на вирішення конфлікту. Врегулювання передбачає зняття гостроти протиборства сторін з метою уникнення негативних наслідків конфлікту. Однак, причина конфлікту не усувається, тим самим зберігається ймовірність нового загострення вже врегульованих відносин. Вирішення конфлікту передбачає вичерпання предмета спору, зміна ситуації і обставин, яке б призводило до відносин партнерства і виключало б небезпека рецидиву протистояння.

У процесі управління конфліктом важливо враховувати етап його формування та розвитку. Конфлікт не виникає відразу. Причини його накопичуються, зростають дуже тривалий час. Об'єктивно існуючі суперечності можуть призвести до конфлікту лише у випадку їх усвідомлення суб'єктами (лідерами, партіями, групами тощо). Майбутній конфлікт зароджується в атмосфері напруженості у відносинах між опозиційними сторонами, що свідчить про наявність предмета спору і конкуренції, розбіжності позицій. Це етап виникнення конфлікту. На даному етапі важливо виявити справжні причини конфлікту, тим самим розкрити протиріччя, що лежить в його основі, встановити певні норми і правила взаємодії сторін. Такий аналіз може сприяти введенню конфлікту в рамки, що дозволяють контролювати його хід і розвиток.

Етап розвитку конфлікту характеризується проявом сил, що підтримують конфліктуючі сторони або протистоять їм. Стають очевидними кордону конфлікту, його інтенсивність і напругу. Особливо велике напруження конфліктів з приводу цінностей, пов'язаних з моральністю, уявленнями про честь і гідність. Ефективність дій влади на етапі розвитку конфлікту визначається їх здатністю законними методами забезпечити зниження напруженості у відносинах сторін і поворот їх до примирення позицій.

Етап закінчення конфлікту - найбільш складна фаза, так як від результату закінчення протиборства залежить нова розстановка сил у суспільстві. Можливі два варіанти закінчення конфлікту: досягнення примирення сторін або їх непримиренність, тобто нерозв'язність конфлікту. Примирення, в свою чергу, може носити характер повного або часткового врегулювання конфлікту. Конфлікт може вирішитися сам собою, наприклад, через втрату актуальності предмета спору, втоми учасників, виснаження ресурсів і т.п.

Виділимо два найбільш загальних шляхи примирення сторін:

1. Мирне вирішення конфлікту включає такі шляхи і методи:
 - о досягнення компромісу на основі збереження вихідних позицій;
 - о угоду, засноване на взаємних поступках;
 - о виснаження ресурсів однієї або декількох сторін, що робить неможливим продовження конфлікту;
 - о набуття у процесі протиборства взаємоповаги сторін, розуміння прав та інтересів суперника.
2. Примирення на основі примусу, в основі якого:
 - о явну перевагу сил і ресурсів з одного боку і їх дефіцит з іншого;
 - о ізоляція однієї зі сторін, зниження її статусу, а також інші стани, що свідчать про ослаблення її позицій, про поразку;
 - о знищенні противника, в результаті чого світ встановлюється в відсутність ворога.

Найбільш поширеним методом досягнення примирення сторін є переговори. У процесі переговорів сторони обмінюються думками, що знімає гостроту протистояння, допомагає зрозуміти інтереси опонента, більш точно оцінити співвідношення сил, умови примирення, виявити суть взаємних претензій, альтернативні ситуації, послабити «нечесні трюки» суперника. Таким чином, переговорний процес включає дотримання спеціальних правил, прийомів, що дозволяють кожній їх сторін домогтися поставлених цілей через прийняття рішень, забезпечити їх виконання і перешкодити загостренню постконфліктних відносин. Переговори - ритуал, що відображає співвідношення сил. Найбільш ефективним

методом їх проведення є угода на основі компромісу. Це особливо актуально в тих випадках, коли зрив переговорів матиме для конфлікуючих сторін несприятливі наслідки.

(До змісту)

Розглянемо третє питання «Політичні конфлікти в сучасному українському суспільстві: витоки, динаміка розвитку, особливості регулювання».

Численні конфлікти і конфліктні ситуації - реальність сучасного українського суспільства. Їх витоки обумовлені не тільки становленням і розвитком нових соціально-економічних і політичних структур, але і недавнім минулим, коли протягом тривалого часу панівною в нашому суспільстві була ідеологічна установка на «безконфліктність», гармонійну єдність складових його індивідів і соціальних груп. Це, природно, сприяло формуванню відношення до конфлікту як явища, що не є властивою радянському суспільству.

Головна причина політичних конфліктів в сучасній Україні пов'язана зі стратегією і тактикою перерозподілу державної власності і влади, що визначає їх гостроту і веде до соціально-економічної та політичної нестабільності і напруженості в усіх сферах суспільства. Соціально-психологічний фон, на якому виникають і протікають конфлікти, характеризують такі фактори:

а) радикальні зміни в соціальній структурі суспільства, які проявляються в стрімкій диференціації населення за рівнем доходів та ідеологічної орієнтації;

б) деформація-зміна системи цінностей, поширення зразків західної культури, індивідуалізму, культу сили і т.п. ;

в) розширення поля соціально-етнічної напруженості на базі конституційних, територіальних і міжнаціональних суперечностей;

г) відсутність досвіду перебування в конфлікті, нетерпимість до інакомислячих і інакодійуючим, радикалізм свідомості;

д) масові порушення закладених у Конституції прав і свобод, насамперед соціально-економічних і на отримання правдивої інформації про діяльність влади;

е) політизація армії, можливість перетворення її в самостійну політичну силу з метою наведення порядку або зміни політичного режиму.

Політичні конфлікти в сьогднішній Україні мають такі особливості: по-перше, це конфлікти в сфері самої влади за володіння реальними важелями влади; по-друге, виключно велика роль влади у конфліктах, що виникають у неполітичних сферах, але які так чи інакше, прямо чи опосередковано зачіпають основи існування даної влади; по-третє, держава практично завжди виступає в якості посередника, арбітра.

Визначимо основні види політичних конфліктів в Україні:

- Між законодавчою та виконавчою гілками влади в процесі становлення інституту президентства;

- Між елітами фінансово-промислових груп;

- Внутріпарламентських;

- Між партіями;

- Всередині державно-адміністративного апарату.

У сучасних умовах конфлікти в Україні - єдиний реальний спосіб виявлення об'єктивних суперечностей, що виникають в процесі реформування. Складна політична та соціально-психологічна ситуація в Україні не тільки визначає значною мірою зміст конфліктів і форми їх прояву, а й впливає на їх сприйняття населенням, елітами, дієвість застосовуваних засобів регулювання. Не розроблені конституційні основи та правові норми вирішення конфліктів. З цієї причини і через відсутність досвіду цивілізованого і легітимного управління конфліктами найчастіше використовуються силові методи: чи не переговори і компроміс, а придушення противника. Конфліктні по суті методи реформування українського суспільства продовжують створювати умови для збереження конфронтації. Відчуження населення від влади і політики не тільки веде до зниження

легітимності панівних політичних сил, але обумовлює нестабільність функціонування політичної системи в цілому.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І КАТЕГОРІЇ

Конфлікт, політичний конфлікт, суперечність, суб'єкти конфлікту, конфліктна ситуація, функції, типологія конфліктів, стадії (етапи, фази) виникнення і розвитку конфлікту, управління, регулювання, вирішення конфлікту, переговори, посередники, консенсус, злагода, компроміс, арбітраж.

Література:

Основна:

1. Озеркин Д.П. Основы политологии: Курс лекций. - Ростов н/Д: "Феникс", 1996.
2. Мельник В.А. Политология: Учебник. - Мн.: Вышэйшая школа, 1996.
3. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П.Горбатенка. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002.
4. Політологія: Навч. посібник для вузів / Упоряд. та ред. М.Сазонова. –Харків. 1998.

Додаткова:

1. Бро Ф. Политология / Перевод с французского. - М., 1992.
2. Бурдьё П. Социология политики. -М.,1993.
3. Гаевский Б. Философия политики. – К., 1993.
4. Зотов А.Ф. Политология как учебная дисциплина // Политология и современный политический процесс. М., 1990.
5. Бодуен Ж. Вступ до політології. – К., 1995.
6. Августин Блаженный. О граде Божиим. - М., 1994.
7. Аристотель. Политика. - Сочинения: В 4-х т. - Т.3. - М., 1981.
8. Гегель Г.В.Ф. Философия права. - М., 1990.
9. Гоббс Т. Сочинения: В 2-х т. - М., 1991.
10. Маркс К., Энгельс Ф. Манифест Коммунистической партии. -Собр.соч.: Т.4.
11. Мясников О.Г. Субъекты политики. // Соц.-пол. журнал. - 1993. - №№ 5, 6.
12. Политический статус личности. // Соц.-пол. журнал. - 1992. - № 8.
13. Тард Г. Личность и толпа. - СПб, 1903.
14. Шестопап Е.Б. Личность и политика. - М., 1998.
15. Таккер Р. Политическая культура и лидерство в Советской России. От Ленина до Горбачева. // США: Экономика, политика, идеология. 1990. №12.